

MËNYRA MODERNE E TË JETUARIT

Seyyed Hossein Nasr

(Shkëputur nga libri *Udhërrëfyes i të Riut Musliman në Botën Moderne*)

Ndikimi i botës së sotme mbi të rinjtë muslimanë - si ata që jetojnë brenda *dār ul-Islamit*, ashtu edhe ata të vendosur në Perëndim për ndjekjen e studimeve - ndodh parasëgjithash nëpërmjet asaj që mund ta quanim mënyra bashkëkohore e të jetuarit. Shumë më tepër sesa filosofitë, ideologjitë apo teologjitë moderne, mënyra bashkëkohore e të jetuarit - e cila s'ka nevojë të theksohet posaçërisht - shpreh një botëkuptim të caktuar në mënyrën e saj të veçantë, duke ndikuar mbi të riun musliman, rrënjësisht dhe drejtpërdrejt, me anë të një efekti që është i dukshëm gati në të gjitha qendrat e mëdha urbane të botës islame, si dhe në mesin e shumë muslimanëve që jetojnë ose studiojnë në Perëndim. Ky verbim i të rinjve me mënyrën moderne të të jetuarit, e cila është më shumë e një prejardhjeje amerikane sesa evropiane, në të vërtetë nuk kufizohet vetëm në botën islame. Mund të themi se ai është më parë një dukuri globale, e cila shpreh në sytë e të rinjve të të gjitha kontinenteve, joshjen e asaj që identifikohet me lirinë e plotë individuale nga tradita dhe parimet që na kanë përcjellur mijëra breza.

Sot, midis të rinjve anembanë botës vërehet obsesionimi me muzikën pop - qoftë atë *rock*, *heavy metal*, apo të ngjashme, si dhe mbajtja e materialeve tipike moderne të veshjes, siç është *jeans*-i blu i cili shpreh idenë e lirisë nga shtrëngesat si dhe idenë e lëvizshmërisë, apo shpalosjes individuale të mosvarjes nga normat shoqërore. Të rinjtë janë gjithashtu të tërhequr nga automobilët e shpejtë dhe mënyrat e dëfrimit që përfshijnë shpejtësinë dhe sfidën, siç e tregojnë filmat perëndimorë dhe format e tjera të argëtimit masiv. Shumica e të rinjve udhëton pa asnjëfarë qëllimi. Këtë magjepsje apo madje hipnotizim me mënyrën moderne të të jetuarit, që buron nga Perëndimi dhe i cili është një fenomen global, e ndajnë edhe një numër i madh muslimanësh, veçanërisht të bombarduarit nga televizioni dhe format e tjera të mas-medias, të cilat përcjellin vlerat kulturore të botës bashkëkohore, apo të ashtuquajtur 'post-moderniste'.

Do të shmangeshim shumë sikur në këtë parashtrim të shkurtër të përpiqeshim të theksonim arsyet e thella shoqërore, psikologjike, filosofike dhe fetare të shfaqjes së kësaj dukurie në botën e sotme. Megjithatë, e rëndësishme është që muslimani i ri të kuptojë se si janë të lidhura këto fenomene me shkaqet më të thella dhe se nuk janë pa simptoma shpirtërore. Për më tepër, mënyra bashkëkohore e të jetuarit nuk përputhet as me shkaqet e jetesës së shoqërisë perëndimore të shekujve të fundit, kështu që ajo tregon degradimin e po kësaj shoqërie. Rrënimi i shpejtë i shoqërisë perëndimore, në trajtën që ajo ekzistonte dikur, është i dukshëm përmes faktit se vetëm një brez më pas mungojnë plotësisht shumë prej shembujve model të jetesës apo stilit bashkëkohor të të jetuarit. Për shembull, deri me brezin e kaluar familja kishte akoma rëndësi të madhe, edhe pse marrëdhëniet seksuale u bënë shumë më të lira dhe më pak të kontrolluara sesa në shoqëritë tradicionale. Prapëseprapë, shumë vlera etike kristiane mbijetuan dhe patën ndikim më të fuqishëm nga ç'kanë sot. I tillë është rasti, sidomos në disa dhjetëvjeçarët e fundit, me brezin që u rrit pas Luftës së Dytë Botërore dhe tek i cili ndjenja e kotësisë së jetës dhe nihilizmit, bashkë me humbjen e besimit në brezat e mëparshëm, lindi kundërvënien ndaj shumë hipokrizive që rinia dalloi tek brezi i prindërve të saj, me rrënimin e familjes, humbjen e rolit tradicional të burrit dhe gruas dhe raportit të tyre të ndërsjelltë, si dhe humbjen e çfarëdolloj autoriteti, jo vetëm etik e shpirtëror, por edhe shoqëror, e - në një masë të madhe - edhe politik. Këto fenomene u shpalosën së pari në

atë që u bë e njohur me emrin e *kundërkulturës*, ndërsa u shprehën në mënyrë më të plotë në atë që njerëzit e quajnë thjesht: koncepti i 'post-modernes'. Sidoqoftë, stili i ri i të jetuarit përbën një shhkëputje vendimtare nga trajta e botës moderne, siç ka ekzistuar deri tani, dhe është në të njëjtën kohë rrjedhim logjik i saj. Ndërkohë që modernizmi shënon forcimin nga pikëpamja shpirtërore, kjo etapë e re tregon rënien që pason forcimin.

Sigurisht, tipari më i rëndësishëm i mënyrës së re të të jetuarit është rebelimi kundër asaj që të rinjtë quajnë 'traditë', jo tradita në kuptimin e Shpalljes së shenjtë e cila vjen nga Zoti, por në kuptimin e zakoneve, ritualeve dhe të gjithë asaj që u kanë përcjellur brezat e mëparshëm. Ndoshta asnjë brez në historinë e hershme nuk është përpjekur aq fuqishëm të shkëputet nga trashëgimia e prindërve dhe pasardhësve siç është rasti me brezin e sotëm të të rinjve në Perëndim. Kjo ka sjellur të ashtuquajturën Brengë të Gjeneratës e cila nuk ka ekzistuar deri më sot, në mënyrë të këtillë, në botën islame. Shumë muslimanë të rinj befasohen kur vijnë në Perëndim dhe dëgjojnë se si flasin njerëzit mbi 'brengën e gjeneratës', rebelimin e *teenager*-ve, krizën e marrëdhënieve midis të rinjve dhe prindërve, dhe mbi dukuri të tjera të ngjashme të cilat, edhe pse në njëfarë mase të pranishme në segmentet e modernizuara të botës islame, nuk i ndeshim askund në një shkallë aq të lartë sa pikërisht në atë - botën perëndimore.

Është me rëndësi të kuptohet domethënia e këtij rebelimi kundër brezave më të vjetër, brengës së gjeneratës dhe zbrazëtirës që i ndan shumë të rinj, sidomos në qytetet e mëdha të Perëndimit, nga prindërit e tyre. Kësaj i duhet shtuar edhe fakti se gjithnjë e më tepër fëmijë po rriten nëpër shtëpi në të cilat njëri prind mungon, ndërsa tjetri, në pamundësi të përmbushë autoritetin e të dy prindërve, shpesh heq dorë nga autoriteti si ai që prindërit kishin në familjet tradicionale, gjatë përcjelljes së vlerave etike dhe sigurimit të strukturës për jetën e të rinjve. Kështu, shumë të rinjve u duhet t'i ndërtojnë vetë suazat e jetëve të tyre.

Një tjetër pasojë e këtij shndërrimi është revolucioni radikal në marrëdhëniet ndërgjinore. Norma kristiane, natyrisht, është ende e pranishme në qarqe të caktuara. Ka ende shumë njerëz në Perëndim që ndjekin kristianizmin, mirëpo jeta seksuale jashtëmartesore, shkelja e kurorës si dhe forma të ndryshme të homoseksualitetit po bëhen një tipar gjithnjë e më mbizotërues i brezit të ri, veçanërisht në qytetet e mëdha. Etika seksuale tradicionale në fakt vihet në dyshim jo vetëm nga agnostikët, por edhe nga ana e atyre që pohojnë akoma se pranojnë religjionin. Vetëm frika nga një sëmundje aq vdekjeprurëse, siç është SIDA në dhjetëvjeçarët e fundit, në një masë të caktuar - por jo në tërësi - i kufizoi veset e shfrenuara seksuale që mbizotërojnë jetët e të rinjve, krahas pasojave të shumta të padëshiruara, siç është p.sh. shtatzania e parakohshme e vajzave *teenage*-re, e cila është gjithnjë në rritje.

Zbulimi i trupit dhe shijimit të drejtpërdrejtë ndijimor ka edhe një aspekt i cili është, në tërësi, shumë më i pranueshëm, paçka se jo pa problemet e veta, dhe ky është theksimi i stërvitjes fizike dhe sporteve. Sportet, natyrisht, kanë ekzistuar në të gjitha kulturat, në një mënyrë a një tjetër. Duhet vetëm të sjellim ndërmend garat me kuaj, deve apo sokolë midis arabëve, pollos midis persianëve si dhe qitjes midis pothuajse të gjithë popujve muslimanë, sidomos persianëve dhe turqve. Sot, megjithatë, sportet në Perëndim janë bërë si religjioni. Ndërkohë që pjesëmarrja në sporte luan rol qendror në të ndërtoarit e

trupit e madje edhe karakterit, dhe është një prej aspekteve pozitive të jetës bashkëkohore perëndimore, komercializimi dhe mbitheksimi i tij i tepruar, e kanë fryrë përtej çdo mase rëndësinë e tij dhe e kanë bërë zëvendësim për mënyra të veçanta të aktivitetit fetar.

Në botën islame, grumbullimi publik i një numri të madh njerëzish ka qenë gjithmonë i lidhur me fenë, siç është p.sh. rasti i haxhit apo përkujtimeve të muajit muharrem në botën shi'ite. Mirëpo, sot festimet e mëdha sportive kryesisht i kanë zëvendësuar funksionet tradicionale fetare dhe përfaqësojnë sekularizimin e asaj që Perëndimi trashëgoi nga e kaluara kristiane dhe Greqia e Lashtë apo Roma, siç janë p.sh. Lojërat Olimpike.

Krahas kësaj, me komercializimin gjithnjë e më të madh të sporteve si dhe të konceptuarit sekular të marrëdhënieve sportive, sporti - siç kultivohet në të marrurit amator - po errësohet gjithnjë e më tepër nga intereset komerciale. Ka sot protagonistë të sportit që fitojnë në një vit shumë më tepër sesa shkencëtarët e elitës në Perëndim gjatë gjithë jetës. Kampionët sportivë, bashkë me heronjtë e artit pop, sidomos muzikës, përbëjnë idhujt e ri të kulturës në një shoqëri që i është kthyer adhurimit të trupit dhe ndijimeve.

Në mënyrën bashkëkohore të të jetuarit është i pranishëm një ankth i cili lidhet me këmbënguljen që e sotmja të jetohet në mënyrë të pavarur nga historia dhe e kaluara vetjake, zhytur në shijimin trupor, shqisor të çastit dhe madhërimit të trupit. Nderimi i idhujve të sportit dhe gara e vazhdueshme për vendosjen e rekordeve dhe sundimin e natyrës përbën njërin nga përmasat e këtij preokupimi për trupin, ndërkohë që aspekti më shkatërrimtar i po kësaj prirjeje është i dukshëm në përdorimin e drogave, duke përfshirë natyrisht alkoolin, raportet e lira seksuale e kështu me rradhë, çka e tëra së bashku shpalos përpjekjen e egos për t'u zhytur plotësisht në shijimin trupor dhe ndijimor të çastit. Të marrurit me sport, gjithsesi, nxit disiplinën dhe punën e lodhshme e kësajsoj mbart një aspekt pozitiv, mirëpo ekzagjerimi i sporteve dhe gati adhurimi i protagonistëve sportivë lidhet me rëndësinë e tepruar që i kushtohet trupit. Krahas kësaj, roli që i jepet sportit është i lidhur ngusht me dëshirën për shijim shqisor e cila në mënyrë aq shkatërrimtare shpaloset në skajin tjetër të preokupimit me trupin të lidhur me përdorimin e tepruar të drogave dhe seksit të pakontrolluar. Në të dyja rastet vërehet prirja për rizbulimin e së shenjtës, siç mishërohet tek trupi, me anë të përqafimit të një vizioni të realitetit që është zhdukur nga horizonti i Perëndimit bashkëkohor shekuj më parë.

Ekziston edhe një aspekt domethënës që duhet shqyrtuar gjatë përpjekjes për të kuptuar karakterin rebel të stilit modern të të jetuarit. Ky element përfshin humbjen e besimit të të rinjve në normat e mëparshme etike të shoqërisë perëndimore si dhe rebelimin e tyre ndaj kundërshtive të panumërta që ata vërejnë në sjelljen dhe qëndrimet morale të prindërve të tyre të cilët i mbeten besnikë parimeve të botës moderne. Këto kundërthënie përfshijnë praninë e llojeve të ndryshme të padrejtësisë shoqërore, siç është racizmi, kundër të cilit sot të rinjtë reagojnë shumë buçitshëm, si dhe ndotjes së mjedisit që po mbizotëron shoqërinë industriale të Perëndimit gjatë dyqind viteve të fundit, ndërsa rrënjët më të thella të kësaj dukurie na kthejnë në shekujt më të hershëm kur në qytetërimin perëndimor morri fund të vështruarit e shenjtë të natyrës. Shumë të rinj janë të ndjeshëm ndaj rëndësisë së të jetuarit në përputhje me botën e natyrës,

kështu që protesta e tyre nuk drejtohet kundër rregullit të themeltë e të bashkërenditur. Ajo është më parë - të paktën në disa raste, nëse jo në të gjitha - përpjekje e flakjes së një "rendi" tashmë të sëmurë dhe përvetësimi i harmonisë me botën që i rrethon, si atë të natyrës ashtu edhe grupet kombëtare dhe etnike të cilat deri vonë ishin të izoluara brenda shoqërisë perëndimore.

Stili modern i të jetuarit gjithashtu karakterizohet, në një masë të madhe, me kërkimin e zjarrtë për një kuptim. Pikërisht humbja e kuptimit të jetës i ka shpër shumë të rinj drejt shijimit të drejtpërdrejtë trupor, përmes seksit apo përdorimit të drogave ose, në disa raste, drejt dhunës dhe krimin apo kërkimit të filosofive, kulturave dhe madje religjioneve të reja. Kjo dukuri e të kërkuarit për rizbulimin e domethënies së jetës ka aspekt si pozitiv ashtu edhe negativ. Aspekti pozitiv qëndron në faktin se shumë të rinj shpirtërisht të ndjeshëm dhe intelektualisht të kthjellët në Perëndim, janë bërë, për herë të parë, të hapur ndaj mesazhit të kulturave dhe feve të tjera dhe ka një shkallë shumë më të lartë të mirëpritjes së botëve të tjera shpirtërore sesa ç' ishte rasti me kolonizatorët britanikë apo francezë në vendet islame apo kulturat e tjera të Azisë, Afrikës dhe dy Amerikave në shekullin XIII/XIX.

Sa i përket aspektit të tij negativ, një pjesë e rëndësishme e kësaj mendjeçelëtie shndërrohet në imitim pamjeshtëror të formave shpesh joautentike të religjioneve dhe kulturave lindore, çka shpie deri në shkatërrimin e asaj që ka mbetur nga tradita burimore kristiane dhe hebreje në Perëndim e për pasojë në shfaqjen e papritur në skenë të të ashtuquajturave *Religjione të reja*. Këto religjione të reja që përmbajnë elemente të përmasave shpirtërore dhe ezoterike të feve autentike, të shkëputura nga dimensionet formale të këtyre feve, shpesh paraqiten në trajtë të pamvarur. Gjetiu ato janë thjesht interpretime psikologjike të doktrinave tradicionale nga njerëz të zgjuar e shpesh mashtrues, që janë në gjendje të tërheqin të rinjtë. Gjithsesi, religjionet e reja shmangen nga fetë e mëdha tradicionale të njerëzimit në shumë çështje thelbësore. Ato janë në parim kundër kryengritjes dhe rezistencës ndaj fuqive të botës moderne dhe, në fakt, në shumë aspekte i plotësojnë këto fuqi. Nëse bota bashkëkohore simbolizon kundërvënien ndaj të kuptuarit tradicional të traditës dhe fesë, këto fuqi të reja, përmes shembujve të panumërt, shënojnë vendosjen e kundërshtisë dhe kundër-religjionit si dhe tretjen e botëkuptimit të shenjtë tradicional. Kështu, në mënyrën e tyre, ato ecin për krahas nihilizmit, relativizmit dhe dekonstruksionalizmit, gjë që vërehet dukshëm në shumë fusha, veçanërisht në lëmin e filosofisë dhe letërsisë.

Një nga tiparet thelbësore të stilit modern të të jetuarit është, natyrisht, ndikimi i mas-mediave. Nuk mund të nënvlerësohet rëndësia e rolit të mediave në formimin e botëkuptimit të të rinjve dhe, në fakt, në formimin e botëkuptimit e thujse gjithë të tjerëve në shoqërinë e sotme moderne. Sepse, siç ka thënë një nga studiuesit më të famshëm të rëndësisë së mas-mediave, Marshall McLuhan, media dalëngadalë po bëhet mesazh.

Pushteti i jashtëzakonshëm i mediave shoqërohet me një efekt gjithnjë e më të pranishëm kaleidoskopik. Paraqitja e ndryshimeve karshi shikuesve dhe dëgjuesve të mediave të ndryshme ndodhet mu në zemër të rolit funksional të mediave në botën bashkëkohore. Me kalimin e dhjetëvjeçarëve, jo vetëm që akoma janë të pranishme ndryshime të vazhdueshme, por ato po përshpejtohen gjithnjë e më tepër, çka

ndihmohet nga roli i kudondodhur i mediave. Shpejtësia e ndryshimeve është e dukshme në modën e veshjeve, mënyrën e jashtme të jetesës e madje edhe në artin modern, të cilat, praktikisht ndryshojnë të gjitha çdo dy-tre vjet, kurse në rastin e modës së veshjes - çdo vit. Vetë dhjetëvjeçarët bëhen kritere për periodizimin e stileve të ndryshme artistike, e atyre u referohet si stili i viteve 60', viteve 70', 80', etj. Për më tepër, moda nuk i përket vetëm veshjes por edhe mënyrës së mendimit dhe artit, dhe kështu përjashtohet çdo koncept i vazhdimësisë dhe përjetësisë, veçanërisht me atë mënyrë iluzore që mediat ua paraqesin botën njerëzve.

Duket se qëllimi i mënyrës bashkëkohore të të jetuarit është të shterrojë, me anë të mediave, të gjitha mundësitë që ekzistojnë përbrenda rendit të tanishëm njerëzor. Shumica e burimeve të këtij ndryshimi në mënyrën e të veshurit, sjelljes ose formave të ndryshme të muzikës dhe arteve të tjera buron nga domenet e ulëta të psikës; megjithatë nganjëherë shfaqen hapje ndaj botës sublime, kështu që përballemi, nga njëra anë, me pamjen e shthurjes së botës moderne, ndërsa, nga ana tjetër, me rreze të zbehta drite, aty-këtu, dhe shpalosjen e sërishme të së vërtetës ashtu siç ka jetuar dhe ç'është përmbajtur në traditën përgjatë tërë jetës në shekuj.

Muslimani i ri nuk mund ta kuptojë botën moderne e as të vazhdojë të jetojë pa një të kuptuar tërësor jo vetëm të aspekteve të larmishme të stilit modern të të jetuarit në natyrën e tij kaleidoskopike gjithnjë në ndryshim, por edhe të vetë ndikimit që ajo mënyrë e të jetuarit ka, shpesh pavetdijshëm, mbi muslimanët të cilët ndoshta s'janë plotësisht të gatshëm t'u përgjigjen sfidave që ai u paraqet si individë, e parasëgjithash si muslimanë që i janë përkushtuar Allahut dhe i janë dorëzuar Vullnetit të Tij. S'është nevoja të theksohet, se pikërisht ai Vullnet e ka fjalën e fundit sepse Vullneti i Allahut është gjithmonë fitimtar. Mirëpo, në botën tonë bashkëkohore vetë prania e kësaj mënyre të të jetuarit përbën një sfidë të një rëndësie të jashtëzakonshme, duke plotësuar sfidat filozofike, shkencore dhe teologjike të modernizmit dhe, në fakt, përbën një rrymë të fuqishme kundrejt së cilës rinia muslimane, qoftë ajo në *dār al-Islam*, apo me studime në Perëndim, duhet të mësojë të notojë; si dhe sfidat ndaj të cilave muslimanët e të gjitha brezave, si të ri ashtu edhe të vjetër, duhet të mësojnë si t'ua sigurojnë përgjigjet islame.

Shqipëroi: Edin Q. Lohja

(Marrë nga revista *Muslimanski Zhivot*, Nr 45).